

اثرات بازارچه‌های مرزی در بهبود کیفیت محیطی و کالبدی زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی مورد: دهستان‌های خاوومیر آباد و دزلی (استان کردستان)

سعیدی محمدی^۱، فرزاد ویسی^۲ و هیمن هوشنگی^۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۶/۴/۱۲، تاریخ تایید: ۱۳۹۶/۸/۸

چکیده

زیست‌پذیر کردن نواحی روستایی، علاوه بر اینکه موجب ارتقای کیفیت سطح معیشت روستاییان می‌شود، بازتاب مثبت و مطلوبی در ارتباط با کشورهای همسایه خواهد داشت. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر بازارچه‌های مرزی بر وضعیت زیست‌پذیری فضای محیطی و کالبدی دهستان دزلی و دهستان خاوومیرآباد در غرب استان کردستان انجام گرفته است. روش انجام تحقیق، توصیفی - تحلیلی است. گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع اسنادی و میدانی مبتنی بر پرسشنامه و مصاحبه انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش ۴۰۳۲ خانوار را تشکیل می‌دهد که بر اساس فرمول تصحیح شده کوکران تعداد ۲۶۰ خانوار به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. نمونه‌گیری هم به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انجام گرفته و تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تأسیس بازارچه‌های مرزی بر روی ابعاد محیطی و کالبدی روستاهای مورد مطالعه نسبت به دوره قبل از تأسیس، تاثیر مثبت و معنی‌داری داشته است. همچنین، اثر بازارچه مرزی بر روی شاخص مسکن روستا و ارزش زمین‌های کشاورزی تأثیری بیشتری داشته است.

کلیدواژگان: فضای زیست‌پذیری، بازارچه مرزی، ابعاد محیطی و کالبدی، دهستان‌های دزلی و خاوومیرآباد.

۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام‌نور، (نویسنده مسئول).

۲. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام‌نور.

۳. کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام‌نور.

مقدمه

انسان به‌عنوان موجودی که ذاتاً تمایل به بهبود، رفاه و آسایش در زندگی دارد در برنامه‌ریزی‌های خود همیشه به دنبال رسیدن به این هدف است (غفاری و امید، ۱۳۸۷:۵۴). در این بین، نقش و جایگاه روستاها در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مقیاس محلی، منطقه‌ای و ملی بسیار مهم و اساسی است (صدرموسی و طالب‌زاده، ۱۳۹۲:۲۱۶). با این حال پس از گذشت دهه‌ها از اجرای برنامه‌های توسعه همچنان فضاهای روستایی به لحاظ معیشتی و فضای زندگی در وضعیت بغرنج و نابسامانی به‌سر می‌بردند؛ تا اینکه از دهه ۱۹۷۰ رویکردها و برنامه‌های توسعه دچار چرخشی اساسی شده و جدای از تاکید بر کمیت، درآمد و شهرها، ویژگی‌های کیفی توسعه را مدنظر قرار داده و روستاییان و ایجاد فضای شایسته و قابل زندگی در روستاها را هدف اصلی خود قرار دادند، از این زمان به بعد بود که رویکردهای توسعه همه‌جانبه روستایی، نیازهای اساسی و در نهایت رویکرد پایداری، محور اجرای برنامه‌های توسعه جهت ایجاد فضای قابل زندگی و یا به‌عبارتی دیگر، زیست‌پذیر نمودن فضا برای روستاییان گردید (رضوانی، ۱۳۸۸:۱۰۵؛ پاپلی‌زیدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷؛ جمعه‌پور، ۱۳۸۷:۱۰۵؛ Kaag, 2012:1). ریشه نظریه زیست‌پذیری، متناسب با تکامل رویکردهای توسعه اولین بار در نظریه آبراهام مازلو (۱۹۴۵) درباره نیازهای انسانی شکل گرفت، زیست‌پذیری مفهومی گسترده است و پیچیده که کیفیت زندگی در مرکز آن قرار می‌گیرد (خراسانی و رضوانی ۱۳۹۲:۱؛ غفاری و امید، ۱۳۸۹:۵۶).

با توجه به ویژگی‌های فضاهای روستایی، جایگاه و نقش آنها در توسعه ملی یکی از دغدغه‌های اصلی برنامه‌ریزان توسعه در عصر حاضر، رفع محرومیت و توزیع امکانات و فرصت‌ها و در واقع ایجاد فضای شایسته زندگی در این نواحی می‌باشد (رضوانی، ۱۳۸۸:۲). با نگاهی گذرا به نواحی روستایی مرزی می‌توان دید که این مناطق هم‌زمان از بار فشار دوگانه توسعه‌نیافتگی و حاشیه‌ای بودن در رنج‌اند (افراخته، ۱۳۹۱:۵۸) به‌گونه‌ای که مسئله اصلی در برخی از این مناطق تلاش برای بقاء است، در چنین شرایطی که این نواحی قابلیت زیست‌پذیری مطلوبی ندارد؛ تحقق توسعه‌ای که متضمن تقویت هویت، اقتدار و امنیت و رفاه ملی باشد، غیرممکن خواهد بود. بنابراین، ضرورت دارد که روستاهای مناطق مرزی و محروم در اولویت برنامه‌های توسعه قرار گیرند (شایان، ۱۳۸۳:۷۲). با توجه به اینکه بازارچه‌های مرزی می‌توانند تحولی بنیادین در تولید، اشتغال و تثبیت جمعیت، افزایش درآمد، جلوگیری از قاچاق (کهنه‌پوشی و جلالیان، ۱۳۹۲:۶۸) و توسعه امنیت، تأمین هزینه‌های ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی و آسایش ساکنین محلی ایجاد نماید به‌عنوان یکی از پتانسیل‌های عمده رفع تبعیض، توسعه اقتصادی و اجتماعی و در یک کلام زیست‌پذیر نمودن مناطق محروم مرزی مطرح هستند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۹۱:۱۶). امروزه هدف اصلی از اجرای برنامه‌های توسعه و آرمانی که برنامه‌ریزان توسعه روستایی به دنبال آن هستند؛ تحقق پایداری است که در این ارتباط زیست‌پذیر نمودن نواحی روستایی به‌عنوان اقدامی عملی و مهم در راستای حرکت در مسیر پایداری نظام روستایی می‌باشد (Gough, 2015:147).

مریوان و سروآباد دو شهرستانی هستند که واقع در غرب استان کردستان و دارای بازارچه‌های مرزی در نواحی روستایشان می‌باشند. محل قرارگیری بازارچه‌های تاسیس شده این شهرستان‌ها واقع در دو دهستان مرزی خاوومیرآباد در شهرستان مریوان و دهستان دزلی در شهرستان سروآباد است. فاصله از مرکز و راندمان پایین تولیدات کشاورزی موجب گسترش فقر، بیکاری و در نتیجه کاهش استانداردهای زندگی و سطح معیشت و نامطلوب بودن سطح زیست‌پذیری و قابلیت زندگی در روستاهای این دو دهستان شده است که پیامد مهم آن مهاجرت‌های گسترده به شهر

مربوط و شهرهای خارج از استان، و در نتیجه کاهش جمعیت روستاها در دوره‌های آماری گذشته بوده است. در راستای حل این معضلات و ارتقای سطح معیشت روستاییان فقیر این دهستان‌ها که دیگر کشاورزی با توجه به افزایش جمعیت و محدود بودن اراضی پاسخگوی تامین نیازها و استانداردهای زندگی‌شان نیست و با توجه به اینکه موقعیت جغرافیایی و همسانی شرایط فرهنگی و اجتماعی با مردمان آن سوی مرز، وضعیتی مطلوبی را جهت ایجاد بازارچه مرزی رقم زده است؛ برنامه‌ریزان توسعه منطقه و کشور اقدام به تاسیس بازارچه‌هایی به منظور ارتقای سطح معیشتی و توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاییان نموده‌اند. حال مسئله‌ای که در پژوهش حاضر به آن پرداخته می‌شود این مطلب است که:

- آیا وضعیت زیست‌پذیری روستاهای منطقه مورد مطالعه در ابعاد کالبدی و محیطی نسبت به دوره قبل از تاسیس بازارچه‌های مرزی دارای تفاوت معنی‌داری است؟
- کدامیک از ابعاد و شاخص‌های موردسنجش زیست‌پذیری، دارای بیشترین تغییر وضعیت و اثرپذیری از تاسیس بازارچه‌های مرزی هستند؟

داده‌ها و روش کار

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی می‌باشد و از لحاظ روش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. در این پژوهش برای تبیین و توجیه دلایل، نیاز به تکیه‌گاه استدلالی محکمی وجود داشت، این تکیه‌گاه از طریق جستجو در مباحث نظری فراهم گردید. با توجه به اینکه در ابتدا سوالاتی مطرح گردیده و سپس محقق با نمونه‌گیری در پی پاسخ دادن به آنها بوده است از روش قیاسی نیز در جهت پاسخگویی به سوالات استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر به دو صورت اسنادی و میدانی بوده است: در روش اسنادی با فیش‌برداری از منابع مکتوب (کتاب‌ها، مقاله‌ها، نشریات، گزارش‌ها و آمارنامه‌ها)، جستجو در شبکه اینترنت و استفاده از نقشه‌های پایه (زمین‌شناسی و توپوگرافی منطقه) و همچنین با استفاده از منابع موجود در سازمان‌ها، اطلاعات مورد نیاز گردآوری گردید. در مطالعات میدانی از طریق پرسشنامه و مشاهده اطلاعات موردنیاز تحقیق گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش، خانوارهای ساکن در دو دهستان خاوومیرآباد در شهرستان مریوان و دهستان دزلی در شهرستان سروآباد می‌باشند که دارای بازارچه مرزی هستند. وضعیت فعالیت در بازارچه در بین روستاهای دو دهستان مورد مطالعه بدین صورت می‌باشد که در دهستان خاوومیرآباد ۳۱ روستا و در دهستان دزلی ۴ روستا در بازارچه مشغول به فعالیت هستند. بدین ترتیب با توجه به اینکه سرپرستان خانوار واحدهای تحلیل این پژوهش هستند، با جمع‌نمودن تعداد سرپرستان خانوار دو دهستان که در دهستان خاوومیرآباد ۲۷۳۶ و در دهستان دزلی ۱۲۹۶ خانوار ساکن هستند، مجموع تعداد کل خانوارها ۴۰۳۲ خانوار به دست آمد که با اعمال فرمول کوکران ۲۹۸ سرپرست خانوار به‌عنوان جامعه نمونه تعیین شدند.

در ادامه از دهستان خاوومیرآباد ۱۵ درصد کل روستاها یعنی ۵ روستا و در دهستان دزلی نیز ۴ روستایی که اجازه حضور و فعالیت در بازارچه را داشتند به‌عنوان روستاهای نمونه انتخاب شدند و سپس با استفاده از نمونه‌گیری منطبق، سهم هر روستا از تعداد کل پرسشنامه‌ها مشخص شده و در ادامه نیز پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی ساده در میان

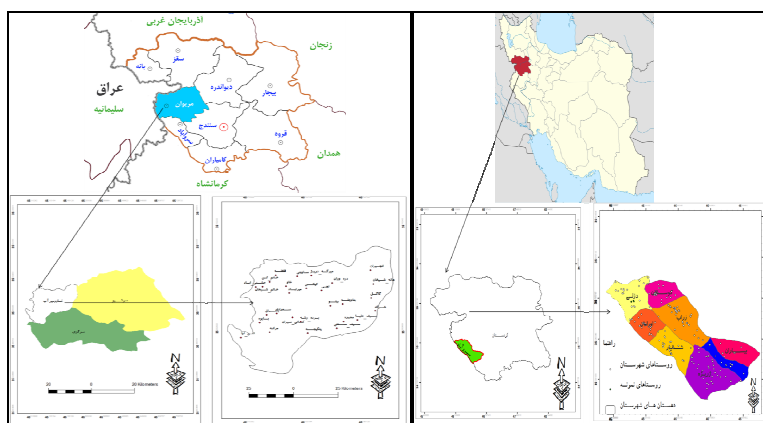
سرپرستان خانوار روستاهای نمونه توزیع گردیدند. لازم به ذکر است انتخاب ۵ روستاهای دهستان خاوومیرآباد نیز به صورت تصادفی و براساس روش قرعه کشی انجام گرفته است.

در این پژوهش، داده‌های به‌دست آمده از پرسشنامه‌ها به صورت کمی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و از انواع آزمون‌های آمار استنباطی و شاخص‌های آمار توصیفی بهره گرفت شد که در زیر توضیح داده شده‌اند:

معرفی منطقه مورد مطالعه

براساس آخرین آمار مرکز آمار، استان کردستان دارای ۱۰ شهرستان و ۲۹ بخش و ۲۶ شهر و ۸۵ دهستان است (استانداری استان کردستان). یکی از شهرستان‌های این استان، شهرستان مریوان به مرکزیت شهر مریوان می‌باشد که در غرب این استان واقع شده است. این شهرستان دارای ۳ بخش مرکزی، سرشیو و خاوومیرآباد و شش دهستان و ۱۷۴ آبادی (۱۵۱ آبادی دارای سکنه و ۲۳ آبادی خالی از جمعیت) است. بخش خاوومیرآباد که دارای یک دهستان نیز به همین نام است؛ به‌عنوان یکی از سه بخش و یکی از ۶ دهستان، شهرستان مریوان دارای ۳۱ روستا دارای سکنه و در منطقه صفر مرزی در همسایگی کشور عراق واقع گردیده است.

یکی دیگر از مناطق مورد مطالعه این پژوهش، شهرستان سروآباد است. شهرستان سروآباد یکی دیگر از شهرستان‌های استان کردستان است که در جنوب‌غربی این استان واقع شده است و مرکز آن شهر سروآباد می‌باشد. شهرستان سروآباد دارای دو بخش، ۸ دهستان، ۷۶ آبادی دارای سکنه است. دهستان دزلی از پرجمعیت‌ترین دهستان‌های این شهرستان با دارا بودن ۸ روستا در بخش مرکزی شهرستان قرار گرفته است.

شکل ۱: نمایش موقعیت دهستان خاوومیرآباد و دهستان دزلی

شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش

در این پژوهش با توجه به مطالعات پیشین و شرایط منطقه مورد مطالعه، قابلیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه در قالب ۲ بعد محیطی و کالبدی و در برگیرنده ۶ شاخص، کیفیت بصری، آلودگی و کشاورزی در بُعد محیطی و مسکن، خدمات و امکانات، راه و زمین در بُعد کالبدی جای گرفتند. متغیرهای پژوهش نیز، بالغ بر ۲۴ متغیر می‌باشند که در قالب شاخص‌های پژوهش دسته‌بندی شدند (جدول ۱).

جدول ۱: ابعاد، شاخص‌ها و متغیرهای مورد سنجش زیست‌پذیری روستاها به دنبال اثرگذاری بازارچه‌های مرزی

ابعاد	شاخص‌ها	متغیرها
محیطی	کیفیت بصری	زیبایی چشم انداز روستا، عدم تخریب اراضی طبیعی
	آلودگی محیطی	بهبود سیستم‌های دفع فاضلاب، دیوی فضولات حیوانی و جمع‌آوری زباله‌های از سطح روستا (تامین هزینه‌ها از منافع بازارچه)
	کشاورزی	برداشت از زمین‌های زراعی کشاورزی و رونق محصولات باغی، رونق دامداری (تعداد و تنوع دام‌ها)
کالبدی	خدمات، امکانات و زیرساخت‌ها	کیفیت خدمات و امکانات فراغتی (فضای سبز، ورزشی، کتابخانه و...)، تجهیزات مدارس (با خودیاری مردم محلی)، تعداد مغازه‌های خرده‌فروشی سطح روستاها، توان بهره‌گیری از رسانه‌ها و نوآوری‌های جدید، ماشین شخصی، ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و...)
	مسکن	استحکام مسکن، ساخت مسکن نوساز، امکانات گرمایشی و سرمایشی مناسب مسکن، چندکارکردی بودن مسکن
	زمین	ارزش (اقتصادی) زمین‌های کشاورزی روستا، ارزش زمین‌های مسکونی

منابع: جمعه‌پور و تهرانی، ۱۳۹۲، اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۲؛ حکیم‌دوست و همکاران، ۱۳۹۵؛ خراسانی و رضوانی، ۱۳۹۲؛ صادقلو و قیداری، ۱۳۹۳، غفاری و امید، ۱۳۸۷؛

متوچهری و طیب‌نیا، ۱۳۹۵؛ Fouracre, 2001؛ Woolcoc, 2012؛ Gough, 2015.

یافته‌های توصیفی (مشخصه‌های پاسخگویان)

از مجموع ۲۶۰ نفر سرپرست خانوار، بیشترین درصد پاسخگویان یعنی ۳۷.۸ درصد از آنها در طبقه سنی ۴۰-۳۰ سال قرار گرفته‌اند. به لحاظ جنس ۹۵ درصد پاسخگویان را مردان تشکیل می‌دهند. از لحاظ اصالت هم ۱۰۰ درصد افراد پاسخگو اصالتاً اهل روستای خود و منطقه مورد مطالعه هستند. به لحاظ تحصیلات نیز ۳۱.۲ درصد پاسخگویان دارای تحصیلاتی در حد دوره ابتدایی، ۴۴.۲ درصد به‌عنوان بیشترین درصد دارای تحصیلاتی در حد راهنمایی و ۱۶.۵ درصد نیز دارای تحصیلات تا سطح دیپلم هستند و کمترین درصد پاسخگویان هم با ۸.۱ درصد دارای تحصیلات در سطح لیسانس و بالاتر می‌باشند. به لحاظ شغل اصلی بیشترین، درصد پاسخگویان یعنی ۳۹.۲ درصد شغل اصلی خود را قبل از تأسیس بازارچه کشاورزی و دامداری اعلام کرده‌اند. اما بعد از تأسیس بازارچه تغییر و تحولاتی در وضعیت مشاغل اصلی روستاییان حاصل می‌گردد. بدین ترتیب که با تأسیس بازارچه فعالیت‌های غیررسمی قاجاق با کاهشی چشمگیر روبرو بوده و فعالیت در بازارچه‌های مرزی جای این فعالیت غیررسمی را گرفته است. همچنین تعداد و درصد مشاغل خدماتی مانند رانندگی و مغازه‌داری هم بیشتر شده است. از سویی دیگر، تعداد سرپرستان خانوار بیکار با تأسیس بازارچه‌ها به کمترین حد ممکن رسیده است.

یافته‌های توصیفی وضعیت زیست‌پذیری روستاها

الف. بُعد محیطی فضای زیست‌پذیر روستایی

شاخص کیفیت بصری: وضعیت چشم‌انداز ظاهری منطقه به‌عنوان عنصری مهم در فضای زیست‌پذیر روستایی به دنبال تأسیس بازارچه‌های مرزی در روستاهای مورد مطالعه بررسی شد که پاسخ‌های روستاییان ارائه شده در جدول نشان می‌دهد که اکثریت پاسخگویان ۱۲۲ نفر معادل ۴۷ درصد پاسخگویان با میانگین ۳.۲۸ معتقدند که به‌دنبال تأسیس بازارچه چشم‌انداز روستایی منطقه زیباتر شده است در ارتباط با چرایی این امر، روستاییان به چند مورد

اثرگذار اشاره داشتند: اول اینکه جمعیت‌پذیری و افزایش جمعیت روستاها، محیط‌های روستایی را از محیطی منزوی و کم‌جمعیت به محیطی فعالتر با جمعیت بیشتری مبدل نموده است، از سویی دیگر، جذب جمعیت و بازگشت مهاجران، موجب رونق ساخت و سازها در روستاها شده و حتی بسیاری از خانوارهایی که مهاجرت نیز نکرده بودند، هم اکنون شروع به مرمت و بازسازی خانه‌های خود نموده‌اند، البته نباید به نقش اجرای طرح‌های هادی به‌ویژه در دهستان خاوومیرآباد اشاره نکرد. عدم تخریب اراضی و محیط طبیعی روستاها نیز، متغیر دیگری است که دنبال ایجاد بازارچه‌های مرزی وضعیت آن از سوی روستاییان با میانگین ۳.۳۹ به صورت نسبی با بهبود همراه بوده است در این ارتباط روستاییان به عدم ادامه مشاغلی مانند تهیه زغال که موجب آسیب زیادی به محیط طبیعی می‌گشت و همچنین دلبستگی بیشتر مردم محلی به محیط روستا اشاره کرد که موجب اهمیت حفظ محیط طبیعی نیز شده است. اقدامات دیگری همچون: جمع‌آوری زباله‌ها از سطح روستاها، دفع و دپوی فاضلاب‌ها خانگی و حیوانی به‌گونه‌ای موثر از دیگر اقداماتی است که بخشی از آنها بواسطه اجرای طرح‌های هادی و بخشی دیگر بواسطه منافع حاصل از بازارچه در اختیار دهیاری‌ها، انجام شده‌اند که نقش بارزی در زیبایی چشم‌انداز و حفظ محیط طبیعی روستاها داشته‌اند.

جدول ۲: توزیع پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص کیفیت بصری در بعد محیطی

ابعاد	شاخص‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	مد
محیطی	زیبایی چشم انداز روستا	۳۱	۳۸	۶۹	۶۵	۵۷	۳.۲۸	۳
	عدم تخریب اراضی طبیعی	۳۱	۲۴	۷۹	۶۳	۶۳	۳.۳۹	۳

آلودگی: در ارتباط با آلودگی محیط‌های روستایی و وضعیت اثرگذاری بازارچه‌های مرزی تاسیس شده، پاسخ‌های ارائه شده از سوی روستاییان نشان می‌دهد که با میانگین ۳.۱۲ و مد پاسخ‌های برابر گزینه متوسط، بازارچه مرزی به صورت نسبی بر روی کاهش آلودگی محیط‌زیست روستاها موثر بوده است. در این ارتباط افزایش درآمدهای دهیاری‌ها از طریق منافع بازارچه و صرف آنها در امور عمرانی روستا از جمله ساماندهی وضعیت زباله‌ها و فاضلاب‌ها روستایی در کنار افزایش خودیاری روستاییان بواسطه حضور در فعالیت‌های بازارچه عواملی اثرگذار در کاهش آلودگی محیط‌های روستایی هستند که البته در رقم‌خوردن این وضعیت نباید اجرای طرح‌های هادی به ویژه در سطح روستاهای دهستان خاوومیرآباد بعد از تاسیس بازارچه‌ها را نادیده گرفت. قدرمسلم پویایی اقتصادی روستایی در کنار اصلاح وضعیت کالبدی بواسطه اجرای طرح‌های هادی، مکمل‌های یکدیگر به‌منظور تحقق فضای قابل زیست نواحی روستایی می‌باشند.

جدول ۳: توزیع پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص آلودگی محیطی در بعد محیطی

آلودگی	شاخص‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	مد
آلودگی	بهبود سیستم‌های دفع فاضلاب، دپوی فضولات حیوانی و جمع‌آوری زباله‌های از سطح روستا	۳۳	۳۶	۹۶	۵۸	۳۷	۳.۱۲	۳

کشاورزی: کیفیت اثرگذاری بازارچه بر روی وضعیت کشاورزی منطقه نیز در جدول زیر آورده شده است. همانطور

که نتایج ارائه شده از پاسخ‌های روستاییان نشان می‌دهند، برداشت از زمین‌های کشاورزی و رونق محصولات باغی به دنبال تاسیس بازارچه به صورت نسبی و رضایت‌بخشی افزایش یافته‌است. عمده دلیل این امر از سوی روستاییان افزایش توان خرید ماشین‌آلات کشاورزی، کاشت محصولات باغی که نیاز به سرمایه‌گذاری دارند (توت فرنگی و...) و به صرفه‌بودن انجام باغداری به‌عنوان فعالیتی مکمل فعالیت‌های بازارچه‌ها می‌باشد، چراکه در قبل از تاسیس بازارچه پرداختن به باغداری به‌عنوان شغل اصلی و حتی مکمل نیز به دلیل رکود اقتصادی شدید منطقه به‌دنبال حذف قاچاق و انسداد مرزها به‌صرفه نبوده و در واقع انگیزه کافی جهت انجام آن وجود نداشته است، لازم به ذکر است به‌دلیل توپوگرافی منطقه زراعت و باغداری در دهستان خاوومیرآباد بیشتر از دهستان دزلی وجود دارد و این شرایط در این منطقه با شدت بیشتری حکم‌فرما بوده است. در شاخص بهبود وضعیت دامداری نیز، روستاییان با میانگین رضایت بخش برابر ۳۰۶۱، پاسخ ۶۰ درصدی (۱۵۴ نفری) به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد، بازارچه‌ها را عاملی موثر در بهبود وضعیت دامداری منطقه می‌دانند چراکه آنها اظهار می‌داشتند که در قبل از تاسیس بازارچه‌ها، دامداری در منطقه همانند باغداری به دلیل فقدان انگیزه و درآمد کم، روبه فراموشی و کاهشی چشمگیر نهاده بود ولی هم‌اکنون بواسطه تاسیس بازارچه و ایجاد درآمد کافی، روستاییان؛ دامداری را نیز به‌عنوان فعالیتی مکمل انجام می‌دهند هر چند که بایستی یکی از دلایل اصلی رونق و گسترش دامداری را در وضعیت فعلی جمع‌آوری شیر از سطح روستاهای منطقه (خرید شیر روستاییان) دانست، اما باید اشاره کرد که از منافع و درآمدهای حاصل از بازارچه، روستاییان توانایی بیشتری برای خرید دام‌های سبک و سنگین و تمایل و رغبت به انجام دامداری پیدا کرده‌اند.

جدول ۴: توزیع پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص کشاورزی در بعد محیطی

مد	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	شاخص‌ها	کشاورزی
							برداشت از زمین‌های زراعی کشاورزی و رونق محصولات باغی	
۳	۳۰۲۸	۴۹	۶۵	۸۸	۲۶	۳۲	رونق دامداری (تعداد و تنوع دام‌ها)	
۵	۳۰۶۱	۸۸	۶۰	۶۴	۲۰	۲۸		

ب. بُعد کالبدی

شاخص خدمات، امکانات و زیرساخت‌ها: در ارتباط با وضعیت خدمات و امکانات فراغتی در روستاها میانگین محاسبه شده برابر ۲۰۶۶ بوده و مد پاسخ‌ها نیز برابر گزینه ۲ یعنی اثرگذاری کم بازارچه بر بهبود و ارتقای این متغیر است. همانطور که در قبل نیز آورده شد، فقدان امکانات و وسایل فراغتی موجب شده که روستاییان جهت رفع این دسته از نیازهای خود به شهر بیایند، هرچند که منافع بازارچه‌ها در توانایی جوانان روستایی جهت استفاده از امکانات فراغتی شهری، اثرمستقیم دارد. روستاییان با میانگین برابر ۳۰۰۱ و پاسخ حداکثری به گزینه ۳، بر بهبود وضعیت امکانات و تجهیزات مدارس روستایی در سطح متوسطی معتقدند در این ارتباط تاکید اصلی بر افزایش پرداخت خودیاری و کمک روستاییان به مدارس می‌باشد که قدر مسلم افزایش درآمد و پس‌اندازهای حاصل از بازارچه اثرمستقیمی در بهبود این شاخص داشته است. روستاییان با میانگین محاسبه شده برابر ۳۰۵۵ و پاسخ ۵۳ درصدی (۱۴۰ نفری) به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد، به افزایش توانایی روستاییان، جهت بهره‌گیری از نمودهای جدید فناوری

اطلاعات و ارتباطات (گوشی‌های هوشمند، رایانه‌های دستی، اینترنت و...) در سطح روستاها پاسخ گفته‌اند. تعداد مغازه‌های خرده‌فروشی در سطح روستاهای دهستان‌ها به صورت نسبی با میانگین محاسبه شده برابر ۳۰۷ به دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی بیشتر شده است، دلیل این امر از سوی روستاییان افزایش جمعیت روستاها از یک سو، و از سوی دیگر، میل به مصرف بیشتر روستاییان به دنبال افزایش درآمد حاصل از فعالیت در بازارچه‌ها می‌باشد. پاسخ ۳۴ درصد (۹۰ نفری) به عنوان بیشترین درصد پاسخگویان و میانگین محاسبه شده برابر ۳۰۴ نشان می‌دهد که به صورت نسبی فعالیت در بازارچه‌ها نقش موثری در افزایش دسترسی به ماشین شخصی در بین روستاییان داشته است (جدول ۵).

جدول ۵: پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص خدمات، امکانات و زیرساخت‌ها در بعد کالبدی

شاخص‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	مد
خدمات و امکانات	۳۸	۹۰	۷۳	۳۸	۲۱	۲۶۶	۲
	۴۱	۴۰	۹۳	۴۷	۳۹	۳۰۱	۳
	۲۷	۳۲	۱۱۲	۷۳	۱۶	۳۰۷	۳
	۱۹	۲۷	۷۴	۷۲	۶۸	۳۵۵	۳
	۴۱	۳۴	۹۰	۶۳	۳۲	۳۰۴	۳
	۲۸	۴۳	۶۱	۴۳	۲۸	۳۳۳	۳

مسکن: جهت بررسی وضعیت تغییرات متغیرهای مرتبط با مسکن روستاییان اقدام به تشکیل جدول زیر گردید. همانطور که مشاهده می‌گردد، روستاییان با میانگین محاسبه شده برابر ۳۵۵ و پاسخ ۶۱ درصد به گزینه‌های ۴ و ۵ نقش فعالیت در بازارچه‌ها را در استحکام مسکن روستایی در سطح زیاد و خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند. همچنین در شرایطی مشابه میانگین‌های مطلوب محاسبه شده برابر ۳۷۸ در شاخص ساخت مسکن نوساز و ۳۹۳ در امکان تهیه وسایل گرمایشی و سرمایشی برای منزل، نشان از اثرگذاری رضایت‌بخش بازارچه‌های مرزی بر تغییرات این دسته از ویژگی‌های مسکن روستایی دارد. در دلایل تبیین این یافته‌ها همانطور که در قسمت‌های قبل نیز به آن اشاره گردید، بازگشت مهاجرین به روستاها و ساخت مسکن نوساز مطابق با اصول مهندسی (طرح هادی) و افزایش توانایی مالی روستاییان حاصل از منافع بازارچه‌ها به منظور نوسازی، مرمت و ساخت مسکن قدیمی، عامل‌های اصلی رقم خوردن چنین وضعیت رضایت‌بخشی هستند. پاسخگویان، شاخص دیگری که وضعیت بهبود آن را با میانگین برابر ۳۱۳ در سطح متوسطی به دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی و فعالیت روستاییان در آنها ارزیابی کرده‌اند، شاخص چندکارکردی بودن مسکن روستایی است. در واقع مسکن روستایی قدیمی به دلیل مشاغل متنوعی که روستاییان انجام می‌داند علاوه بر محل سکونت، مکانی اقتصادی نیز به شمار می‌رفت که در گذر زمان و به‌ویژه در منطقه مورد مطالعه با کم‌رنگ شدن فعالیت‌های کشاورزی و تولیدی این فضاها نیز به فراموشی سپرده شدند اما به دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی و انجام رونق فعالیت‌هایی مانند دامداری، دامداری و زراعت این فضاها دوباره مورد استفاده قرار گرفته و حتی در مسکن نوساز نیز به چشم می‌خورند.

جدول ۶: توزیع پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص‌های مسکن در بعد کالبدی

شاخص‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	مد
مسکن روستایی	۲۲	۲۹	۵۲	۹۷	۶۰	۳.۵۵	۴
	۱۰	۳۰	۵۰	۸۶	۸۴	۳.۷۸	۴
	۹	۲۱	۵۱	۷۹	۱۰۰	۳.۹۳	۵
	۴۶	۳۴	۷۰	۶۰	۵۰	۳.۱۳	۳

شاخص وضعیت زمین‌های روستایی: روستاییان با میانگین محاسبه شده برابر ۳.۶۸ و مد پاسخ‌ها برابر گزینه ۴ اثرگذاری بازارچه را در افزایش ارزش اقتصادی زمین‌های کشاورزی روستاهای منطقه در سطح زیادی ارزیابی نموده‌اند. در شرایطی تقریباً مشابه نیز با میانگین ۳.۸۶ و مد برابر گزینه ۴ به افزایش ارزش اقتصادی (قیمت) مسکن روستایی به دنبال تاسیس و رونق بازارچه‌های مرزی در منطقه پاسخ گفته‌اند. همانطور که در قسمت‌های قبل نیز آورده شد، رونق بازارچه‌های مرزی منافع اقتصادی مناسبی را در اختیار روستاییان قرار داده است؛ با توجه به اینکه شرط اصلی بهره‌مندی از این منافع، سکونت دائم در روستاها است؛ این امر، موجب بازگشت مهاجرین زیادی به روستاها شده که در برخی روستاها هم که نمود آن در دهستان خاوومیرآباد بیشتر است؛ به گفته روستاییان، قیمت زمین‌های کشاورزی و اراضی مسکونی چند برابر گردید.

جدول ۷: پاسخ‌های روستاییان در ارتباط با اثرگذاری بازارچه بر بهبود وضعیت شاخص‌های وضعیت زمین‌ها روستایی در بعد کالبدی

شاخص‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	مد
وضعیت	۱۲	۳۰	۵۱	۱۰۲	۶۵	۳.۶۸	۴
	۹	۲۳	۴۸	۹۲	۸۸	۳.۸۶	۴

یافته‌های تحلیلی

در این قسمت جهت تعمیم نتایج از آزمون‌های آمار استنباطی بهره گرفته شد که در زیر شرح آنها آمده است. در ابتدا چون مقایسه وضعیت دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه بر روی تغییرات شاخص‌های زیست‌پذیری نواحی روستایی (مقیاس رتبه‌ای داده‌ها) مدنظر بوده است، از آزمون ویلکسون استفاده شده است. بررسی وضعیت زیست‌پذیری فضاهای روستایی در بعد محیطی و در متغیرهای شاخص کیفیت بصری محیط‌طبیعی، نشان می‌دهد که به دنبال تاسیس بازارچه و رونق آن، چشم‌انداز روستاها زیباتر شده و تخریب اراضی و محیط‌طبیعی روستاها نیز کمتر شده است، کمتر بودن مقدار معنی‌داری‌های محاسبه شده برابر ۰.۰۰۰ از سطح آلفای ۰.۰۵، بیشتر بودن رتبه‌های مثبت از رتبه‌های منفی و نیز افزایش میانگین دوره بعد نسبت به دوره قبل، تاییدی بر این مطلب می‌باشند.

جدول ۸: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص کیفیت بصری بعد محیطی روستاها در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

زیست‌پذیری فضای روستایی	بعد	شاخص	میانگین دوره	میانگین دوره	سطح معنی داری	شاخص z	رتبه برابر	رتبه منفی	رتبه مثبت	اثرگذاری
			میانگین دوره قبل	میانگین دوره بعد						
زیست‌پذیری	بعد	زیبایی چشم‌انداز روستا	۲.۸۳	۳.۲۸	.۰۰۰	-۷.۲۰	۱۱۵	۳۷	۱۰۸	تایید
		عدم تخریب اراضی طبیعی	۲.۹۵	۳.۳۹	.۰۰۰	-۴.۳۹	۱۳۹	۳۰	۹۱	تایید

با توجه به مقدار معنی‌داری محاسبه شده برابر ۰.۰۰۰، ۵۸ رتبه مثبت و مقدار افزایش میانگین از ۲.۹۴ دوره قبل به ۳.۱۲ در دوره بعد، می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد عنوان کرد که با تاسیس بازارچه وضعیت مهار و کنترل آلودگی‌های محیط‌های روستایی بهبود یافته است (جدول ۹).

جدول ۹: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص آلودگی محیط بعد محیطی روستاها در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

زیست‌پذیری فضای روستایی	بعد	شاخص	میانگین دوره	میانگین دوره	سطح معنی داری	شاخص z	رتبه برابر	رتبه منفی	رتبه مثبت	اثرگذاری مثبت
			میانگین دوره قبل	میانگین دوره بعد						
زیست‌پذیری	بعد	بهبود سیستم‌های دفع فاضلاب، دپوی فضولات حیوانی و جمع‌آوری زباله‌های از سطح روستا	۲.۹۴	۳.۱۲	.۰۰۰	-۴.۰۵	۱۷۵	۲۷	۵۸	تایید

وضعیت اثرگذاری بازارچه‌های مرزی تاسیس شده و فعالیت مردم محلی در آنها بر کشاورزی روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد که وضعیت زراعت و دامداری روستاییان در دوره بعد از تاسیس بازارچه نسبت به دوره قبل در سطح معنی‌داری ۰.۵ و با اطمینان ۹۵ درصد بهبود یافته است. بیشترین رتبه مثبت و تغییر میانگین به رونق دامداری اختصاص یافته است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص کشاورزی در بعد محیطی روستاها در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

زیست‌پذیری فضای روستایی	بعد	شاخص	میانگین دوره قبل	میانگین دوره بعد	سطح معنی داری	شاخص z	رتبه برابر	رتبه منفی	رتبه مثبت	اثرگذاری مثبت
			زیست‌پذیری	بعد						
رونق دامداری (تعداد و تنوع دام‌ها)	۲.۶۶	۳.۶۱			.۰۰۰	-۱۲.۰۹	۶۰	۱۱	۱۸۹	تایید

بررسی وضعیت اثرگذاری تاسیس بازارچه‌های مرزی بر تغییرات وضعیت کالبدی فضای زیستی روستاییان در شاخص خدمات و امکانات نشان می‌دهد که در تمامی متغیرهای مورد بررسی، مقدار معنی‌داری محاسبه شده برابر ۰.۰۰۰ بوده و همچنین در تمامی این متغیرها میانگین دوره بعد نسبت به دوره قبل افزایش یافته‌است تا با اطمینان ۹۵ درصد و با توجه به رتبه‌های مثبت بیشتر از رتبه‌های منفی، بتوان گفت که وضعیت این متغیرها نسبت به دوره قبل از تاسیس

بازارچه‌ها بهبود یافته است. متغیر توان بهره‌گیری از رسانه‌ها و نوآوری‌های جدید با افزایش میانگینی برابر ۰.۵۰، نسبت به دوره قبل از تاسیس بازارچه‌ها و با ۱۰۵ رتبه مثبت، دارای بیشترین بهبود وضعیت بوده است.

جدول ۱۱: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص خدمات و امکانات در بعد کالبدی روستاها

در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

زیست‌پذیری نواحی روستایی	بعد	شاخص	میانگین	میانگین	سطح	شاخص	رتبه	رتبه	رتبه	اثرگذاری
			دوره قبل	دوره بعد	معنی‌داری	Z	برابر	منفی	مثبت	مثبت
کالبدی		کیفیت خدمات و امکانات فراغتی	۲.۳۹	۲.۶۶	.۰۰۰	-۵.۰۹	۱۹۱	۱۶	۵۳	تایید
		تجهیزات مدارس	۲.۷۴	۳.۰۱	.۰۴۸	-۱.۹۷	۲۰۰	۱۶	۴۴	تایید
		تعداد مغازه‌های خرده‌فروشی سطح روستاها	۲.۹۳	۳.۰۷	.۰۰۳	-۲.۹۶	۱۸۹	۱۸	۵۳	تایید
		توان بهره‌گیری از رسانه‌ها و نوآوری‌های جدید	۳.۰۴	۳.۵۵	.۰۰۰	-۶.۴۹	۱۴۱	۱۴	۱۰۵	تایید
		ماندگاری شخصی	۲.۶۵	۳.۰۴	.۰۰۰	-۶.۲۷	۱۶۱	۲۱	۷۸	تایید
		ابزارآلات کشاورزی	۲.۸۳	۳.۳۳	.۰۰۰	-۷.۸۳	۱۴۹	۲۰	۹۱	تایید

بررسی وضعیت مسکن روستایی در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی نشان می‌دهد که بازارچه‌های مرزی توانسته‌اند موجب ارتقا و بهبود تمامی متغیرهای این شاخص گردند، چراکه در تمامی متغیرها میانگین محاسبه شده دوره بعد بیشتر از دوره قبل بوده و رتبه‌های مثبت نیز بیشتر از رتبه‌های منفی هستند تا در سطح معنی‌داری ۰.۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد بر بهبود وضعیت آنها پی برد. ساخت مسکن نوساز با ارتقای میانگین از ۲۸۸ دوره قبل به ۳۰۵ دوره بعد، دارای بیشترین بهبود وضعیت بوده است.

جدول ۱۲: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص مسکن در بعد کالبدی زیست‌پذیری روستاها

در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

زیست‌پذیری نواحی روستایی	بعد	شاخص	میانگین	میانگین	سطح	شاخص	رتبه	رتبه	رتبه	اثرگذاری
			دوره قبل	دوره بعد	معنی‌داری	Z	برابر	منفی	مثبت	مثبت
کالبدی		استحکام مسکن	۳.۰۵	۳.۵۵	.۰۰۰	-۷.۰۵	۱۸۶	۱۴	۶۰	تایید
		ساخت مسکن نوساز	۲.۸۸	۳.۷۸	.۰۰۰	-۹.۳۱	۱۲۹	۱۴	۱۱۷	تایید
		امکانات گرمایشی و سرمایشی مناسب مسکن	۳.۳۲	۳.۹۳	.۰۰۰	-۷.۵۳	۱۷۰	۱۱	۷۹	تایید
		چندکارکردی بودن مسکن	۲.۶۵	۳.۱۳	.۰۰۰	-۶.۳۴	۱۴۹	۲۳	۸۸	تایید

از دیگر شاخص‌های کالبدی مورد بررسی به منظور سنجش تغییرات فضای زیستی روستاییان، وضعیت زمین‌های روستایی بود. در این شاخص؛ دو متغیر، بررسی شدند که با توجه به سطح معنی‌داری محاسبه شده برابر ۰.۰۰ که کمتر از سطح آلفای ۰.۰۵ است و با توجه به افزایش میانگین دوره بعد نسبت به دوره قبل و نیز تعداد رضایت‌بخش

رتبه‌های مثبت، می‌توان اظهار کرد ارزش اقتصادی زمین‌های کشاورزی و مسکونی روستاییان به دنبال تاسیس بازارچه‌ها افزایش یافته است.

جدول ۱۳: نتایج آزمون ویلکسون جهت مقایسه وضعیت شاخص زمین در بعد کالبدی، زیست‌پذیری روستاها

در دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌ها

اثرگذاری مثبت	رتبه مثبت	رتبه منفی	رتبه برابر	شاخص z	سطح معنی داری	میانگین دوره بعد	میانگین دوره قبل	شاخص	بعد
تایید	۸۱	۲۰	۱۵۹	-۶.۲۷	.۰۰۰	۳.۶۸	۳.۰۶	ارزش (اقتصادی) زمین‌های کشاورزی روستا	کالبدی
تایید	۱۳۶	۲۰	۱۰۴	-۹.۵۹	.۰۰۰	۳.۸۶	۲.۷۴	ارزش زمین‌های مسکونی	کالبدی

جمع‌بندی وضعیت دوره قبل و بعد شاخص‌ها و ابعاد مورد بررسی قابلیت زیست‌پذیری روستاها با استفاده از آزمون t زوجی در جدول ۱۴ آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌گردد. در بعد محیطی، کیفیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه، مقایسه وضعیت دو دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی بدین‌ترتیب است که در هر دو شاخص مورد بررسی، یعنی کیفیت آلودگی محیطی و چشم‌انداز بصری نواحی روستایی و وضعیت کشاورزی روستاها، میانگین‌های نامطلوب ۲.۹۱ و ۲.۷۰ به میانگین‌های ۳.۲۷ و ۳.۴۴ در دوره بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی در سطح معنی‌داری ۰.۰۵ ارتقا یافته‌اند تا در مجموع نیز بتوان با اطمینان ۹۵ درصد و با افزایش میانگینی برابر ۵۴؛ و رسیدن میانگین نامطلوب ۲.۸۱ دوره قبل به ۳.۳۵ دوره بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی در بعد محیطی، بازارچه‌های مرزی را عاملی در بهبود وضعیت رضایت‌بخش بعد محیطی زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه دانست. همچنین مقایسه وضعیت کیفیت زیست‌پذیری محیط‌های روستایی مورد مطالعه در بعد کالبدی نیز، نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌های مورد بررسی بعد از فعالیت مردم محلی در بازارچه‌ها با بهبود وضعیت همراه بوده‌اند. در این میان، شاخص وضعیت زمین‌های روستایی با بیشترین ارتقا میانگین برابر ۸۶؛ و رسیدن میانگین از وضعیت نامطلوب ۲.۹۰ دوره قبل به میانگین مطلوب ۳.۷۸ دوره بعد از تاسیس بازارچه، دارای بیشترین بهبود وضعیت بوده است. این یافته‌ها، نشان از اثرگذاری بازارچه‌های مرزی بر افزایش ارزش اقتصادی زمین‌های کشاورزی و مسکونی نواحی روستایی دارد. در مجموع نیز، مقایسه وضعیت بعد کالبدی قابلیت زیست‌پذیری نواحی روستایی مورد مطالعه نشان می‌دهد که میانگین مجموع از ۲.۹۴ دوره قبل به میانگین رضایت‌بخش ۳.۴۹ دوره بعد رسیده است تا همراه با محاسبه مقدار معنی‌داری محاسبه شده برابر ۰.۰۰۰ که کمتر از سطح آلفای ۰.۰۵ بوده و مقدار آماره t محاسبه شده با ۹۵ درصد اطمینان عنوان کرد که تاسیس بازارچه‌های مرزی و فعالیت مردم محلی در آنها موجب افزایش قابلیت زیست‌پذیری روستاییان در بعد کالبدی روستاها نیز گردیده است.

جدول ۱۴: مقایسه اثربخشی بازارچه‌های مرزی در ارتقای قابلیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه به تفکیک ابعاد و شاخص‌ها

در دو دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه

ابعاد	مولفه	میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		آماره T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
			کران بالا	کران پایین			
محیطی	کیفیت بصری آلودگی محیطی	قبل: ۲.۹۱	-۴۷۳	-۲۴۱	-۶.۰۸	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۲۷					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۳۵-					
	کشاورزی	قبل: ۲.۷۰	-۸۶۵	-۶۱۱	-۱۱.۴۵	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۴۴					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۷۳-					
مجموع	۲	قبل: ۲.۸۱	-۶۶۰	-۴۳۵	-۹.۶۲	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۳۵					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۵۴-					
کالبدی	خدمات	قبل: ۲.۹۴	-۴۵۶	-۲۳۳	-۶.۰۹	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۱۱					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۳۴-					
	مسکن	قبل: ۲.۹۸	-۷۳۸	-۵۲۲	-۱۲.۲۱	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۵۹					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۶۱-					
	زمین‌های روستایی	قبل: ۲.۹۰	-۹۸۸	-۶۷۳	-۸.۵۰	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۷۸					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۸۷۶-					
مجموع	۳	قبل: ۲.۹۴	-۴۸۸	-۳۴۸	-۱۱.۶۵	۲۵۹	.۰۰۰
		بعد: ۳.۴۹					
		تفاوت میانگین‌ها: ۰.۵۵-					

در مجموع نیز همان‌طور که نتایج ارائه شده در جدول نشان می‌دهد میانگین قابلیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه از میانگین نامطلوب ۲.۸۲ به میانگین رضایت‌بخش ۳.۳۸ در دوره بعد از تاسیس بازارچه رسیده است با توجه به مقدار مطلوب آماره t و معنی‌داری محاسبه شده نیز که برابر ۰.۰۰۰ بوده و از سطح آلفای ۰.۰۵ نیز کمتر می‌باشد با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان عنوان کرد که قابلیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه به‌دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی بهبود یافته است.

جدول ۱۵: مقایسه اثربخشی تاسیس بازارچه‌های مرزی بر ارتقای وضعیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه

در دو دوره قبل و بعد از تاسیس

میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		آماره T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
	کران بالا	کران پایین			
قبل: ۲.۸۲	-۵۶۷	-۳۹۷	-۱۲.۹۲	۲۵۹	.۰۰۰
بعد: ۳.۳۸					
تفاوت میانگین‌ها: ۰.۵۶-					

همچنین، نتایج آزمون رتبه‌ای فریدمن نیز در میان شاخص‌های مورد بررسی قابلیت زیست‌پذیری روستاها به‌دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی و فعالیت مردم محلی در آنها نشان می‌دهد که در سطح معنی‌داری ۰.۰۵ تفاوت معنی‌داری میان میانگین‌ها دوره بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی در بین شاخص‌ها وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌گردد، به‌ترتیب شاخص‌های وضعیت مسکن و زمین، از شاخص‌های کالبدی و کشاورزی از شاخص محیطی هستند که دارای بالاترین رتبه‌ها بوده‌اند و به این بدین معنی است که این شاخص‌ها، بیشترین تأثیر و بهبود وضعیت را از تاسیس بازارچه‌های مرزی در میان شاخص‌های مورد بررسی زیست‌پذیری روستاها داشته‌اند.

جدول ۱۶: رتبه‌بندی میزان بهبود شاخص‌های زیست‌پذیری محیط‌های روستایی بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی براساس آزمون فریدمن

شاخص‌ها	میانگین‌های رتبه‌ای
زمین	۱۲.۰۴
مسکن	۱۱.۲۲
کشاورزی	۷.۴۸
کیفیت بصری و آلودگی محیطی	۵.۸۰
خدمات و امکانات	۳.۴۴
درجه آزادی	۱۳
معنی‌داری	.۰۰۰
تعداد	۲۶۰

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق که با هدف بررسی وضعیت تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ابعاد محیطی و کالبدی فضای زیست‌پذیری روستاهای دهستان دزلی در شهرستان مریوان و خاومیرآباد در شهرستان مریوان انجام گرفت با دو سوال ذیل مطرح گردید که:

۱. آیا وضعیت محیطی و کالبدی فضای زیست‌پذیری روستاهای منطقه مورد مطالعه نسبت به دوره قبل از تاسیس بازارچه‌های مرزی دارای تفاوت معنی‌داری است؟

در راستای پاسخگویی به این سوال، یافته‌های حاصل از آزمون t زوجی که به‌منظور مقایسه میانگین شاخص‌های قابلیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه در دو دوره قبل و بعد از تاسیس بازارچه‌های مرزی از دیدگاه روستائیان انجام گرفت، نشان داد که در سطح معنی‌داری ۰.۰۵، میانگین نامطلوب زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه از مقدار ۲.۸۲ به میانگین رضایت‌بخش ۳.۳۸ رسیده تا بدین ترتیب، بتوان با اطمینان ۹۵ درصد به تأیید این فرض پرداخت و عنوان کرد که وضعیت زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه در ابعاد محیطی و کالبدی به‌دنبال تاسیس بازارچه‌های مرزی در مناطق روستایی مورد مطالعه بهبود یافته‌است. در این میان، میانگین زیست‌پذیری روستاهای مورد مطالعه در

بعد محیطی از ۲۸۱ دوره قبل به ۳۳۵ دوره بعد و در بعد کالبدی نیز از ۲۹۴ دوره قبل به ۳۴۹ دوره بعد ارتقا یافته است. همچنین نشان می‌دهد که برنامه‌ریزان و مدیران این منطقه مرزی از دیدگاه تهدیدآمیز بودن مرزها به دیدگاه فرصت محورانه بودن مرزها متمایل شده‌اند و از سویی دیگر نیز، تاسیس بازارچه‌های مرزی در این منطقه مرزی و وضعیت مطلوب اثرگذاری آن بر روی بهبود و ارتقای سطح زیست‌پذیری روستاهای منطقه، مطابق با دیدگاه آمایشی در مدیریت توسعه ملی است، چراکه موجب کاهش شکاف‌ها و نابرابری‌های منطقه‌ای گشته و با ایجاد سطح مطلوبی از توسعه برای روستاهای مرزی، زمینه‌ساز تامین توسعه پایدار سرزمین و با توجه به ارتباط متقابل توسعه و امنیت، تامین امنیت پایدار ملی می‌گردد. از سویی دیگر، نیز تاسیس بازارچه‌های مرزی در منطقه روستایی مذکور و اثرگذاری مطلوب آن در ارتقای قابلیت زندگی روستاییان، نشان از تایید اصل اثرگذاری مثبت سیاست‌های درهای باز خارجی و روی آوردن به تجارت آزاد دارد.

۲. کدام یک از شاخص‌های زیست‌پذیری روستاها، بیشترین اثرپذیری و ارتقاء و بهبود وضعیت را از تاسیس بازارچه‌های مرزی دارا هستند؟

در این ارتباط، نتایج آزمون فریدمن که در دو مرحله و به صورت جداگانه به منظور رتبه‌بندی وضعیت اثرپذیری و تفاوت میانگین‌های ابعاد و شاخص‌های زیست‌پذیری روستاها انجام گرفت؛ نشان داد که با بیشترین میانگین رتبه‌ای، دارای بیشترین بهبود وضعیت از تاسیس بازارچه‌های مرزی بوده، این درحالی‌ست که در تمامی شاخص‌های کالبدی وضعیت بهبود شاخص‌ها به صورت مشابه در سطح مطلوبی انجام گرفته است. همچنانکه در نتیجه‌ای مشابه نیز نتایج آزمون رتبه‌ای فریدمن در میان شاخص‌های زیست‌پذیری روستاها، نشان داد که این شاخص‌های مسکن و زمین از بعد کالبدی است که با دارا بودن بیشترین میانگین رتبه‌ای دارای بیشترین ارتقای وضعیت از تاسیس بازارچه‌های مرزی بوده‌اند. در واقع بازارچه مرزی به‌عنوان نهادی اقتصادی که منافع اقتصادی فراوانی، از جمله افزایش اشتغال و درآمد را برای روستاییان به همراه آورده، توانسته است؛ منطقه مورد مطالعه را به‌عنوان محیطی دلپذیر یا به‌عبارتی زیست‌پذیر برای افراد مطرح نموده و با جذب تقاضا و ترسیم آینده‌ای روشن، ارزش زمین‌های مسکونی و زراعی منطقه را افزایش داده و از سویی دیگر، با جذب خانوارهای مهاجر، مسکن‌سازی‌های گسترده‌ای در سطح روستاها انجام گیرد و حتی بسیاری از روستاییان نیز با افزایش دل‌بستگی به روستاهای خود و منافع حاصل از بازارچه به نوسازی مسکن خود پرداخته‌اند تا بدین ترتیب وضعیت بعد کالبدی با بیشترین بهبود همراه باشد. در نهایت، با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادهای ذیل مطرح می‌گردد:

- تکمیل طرح‌های نیمه تمام عمرانی روستاها به‌ویژه آسفالت معابر فرعی و هدایت مطلوب پسماندهای و فاضلاب‌های روستایی از اعتبارات دهیاری‌ها از بازارچه‌ها و با بهره‌گیری از مشارکت مردم محلی.
- اهتمام دهیاری‌ها به ایجاد فضای سبز و درختکاری داخل روستاها با استفاده از منافع بازارچه‌ها.
- تعبیه سطل‌های آشغال در داخل روستاها.
- آموزش جوانان روستایی به حفظ محیط‌زیست روستاها با بهره‌گیری از آگاهان محلی، تاسیس انجمن‌های مردم نهاد، آموزش‌های رسمی و بهره‌گیری از فضای مجازی.
- افزایش امکانات تفریحی و فراغتی روستاییان در سطح روستاها با اختصاص درآمدهای حاصل از بازارچه دهیاری‌ها.

- جلوگیری از رواج بورس‌بازی زمین‌های کشاورزی و مسکونی روستاهای منطقه (باتوجه به افزایش قیمت زمین‌ها و تکمیل محدوده مسکونی برخی روستاها) با مشخص‌نمودن اسناد مالکیت و تهیه نقشه‌های کاربری اراضی و اجرای مطلوب طرح‌های هادی.
- جلوگیری از تبدیل شدن چشم‌انداز روستایی به شهری با استفاده از اعطای وام‌های ساخت مسکن روستایی به شرط رعایت اصول بومی و منطبق بر محیط طبیعی منطقه.

کتابشناسی

۱. آسایش، حسین (۱۳۸۵)، اصول و روشهای برنامه‌ریزی روستایی، چاپ هفتم، تهران، انتشارات: دانشگاه پیام‌نور؛
۲. ابراهیم‌زاده، عیسی (۱۳۹۱)، نقش بازارچه مرزی در توسعه امنیت (نمونه موردی: بازارچه مهران)، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالشها و رهیافتها، دانشگاه سیستان و بلوچستان؛
۳. استانداری استان کردستان (۱۳۹۵): آمارنامه ۱۳۹۰ استان کردستان؛
۴. اسماعیلی، خالد (۱۳۹۱): ارزیابی اثرات ایجاد بازارچه‌های مرزی بر توسعه پایدار اقتصادی روستاهای پیرامون آنها نمونه مورد مطالعه: دهستان نور، شهرستان بانه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر حسین فراهانی، دانشگاه زنجان؛
۵. افراخته، حسن (۱۳۹۱) مرز، سرمایه‌اجتماعی، توسعه و امنیت نواحی مرزی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالشها و رهیافتها، دانشگاه سیستان و بلوچستان؛
۶. ایراندوست، کیومرث؛ عیسی‌لو، اصغر و شاهمرادی، بهزاد (۱۳۹۴)، شاخص‌های زیست‌پذیری در محیط‌های شهری (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهر قم)، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، سال ۱۴، شماره ۱۳، صص: ۱۱۸-۱۰۱؛
۷. پاپلی‌یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمد (۱۳۸۷)، نظریه‌های توسعه روستایی؛ تهران: انتشارات سمت؛
۸. جمعه‌پور، محمود و تهرانی، شیرزاد (۱۳۹۲)، تبیین میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای پیرامون شهری (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان شهریار)، فصلنامه برنامه‌ریزی کالبدی- فضایی، سال اول، شماره سوم، صص ۷۱-۵۰؛
۹. حکیم‌دوست، یاسر؛ رستمی، شاهبخت؛ مرادی، محمود و نظری، عبدالحمید (۱۳۹۵)، تحلیل فضایی پهنه‌های خطرپذیری زیستی و فعالیتی سکونتگاه‌های روستاهای مرزی (موردی: روستاهای شهرستان هیرمند)، فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر)، دوره ۲۵، شماره ۹۹، صص: ۹۲-۷۱؛
۱۰. خراسانی، محمدامین (۱۳۹۳)، سنجش زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری از دیدگاه زنان روستایی (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)، همایش زن و توسعه پایدار روستایی، مشهد، صص: ۱۳-۱؛
۱۱. ربیعی‌فر، ولی‌الله (۱۳۹۴)، تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی در تحولات اقتصادی و اجتماعی سکونتگاههای روستایی (مطالعه موردی: روستاهای استان زنجان)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۷، صص ۹۰-۷۵؛
۱۲. رضایی، محمد (۱۳۸۹)، تأثیر بازارچه‌های مرزی بر رشد فیزیکی و اقتصادی- اجتماعی شهرهای مجاور: مورد بازارچه مرزی باشماق مریوان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر حسین فراهانی، دانشگاه زنجان؛
۱۳. رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۸)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات قومس؛

۱۴. رضوانی، محمدرضا و خراسانی، محمدامین (۱۳۹۲)، سنجش و ارزیابی مولفه‌های زیست‌پذیری در سکونتگاههای پیرامون شهری (بررسی موردی: شهرستان ورامین)، پژوهش‌های روستایی، دوره پنجم، شماره ۱، صص: ۸۹-۱۰۵؛
۱۵. زاهدی، شمس‌السادات و نجفی، غلامعلی (۱۳۸۵)، بسط مفهومی توسعه پایدار، فصلنامه مدرس، دوره ۱۰، شماره ۴، صص: ۴۴-۷۶؛
۱۶. شایان، حمید (۱۳۸۳)، تنگناهای توسعه در استانهای مرزی، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۷، صص ۸۰-۷۱؛
۱۷. صادقلو، طاهره و سجاسی قیداری، حمداالله (۱۳۹۳)، بررسی رابطه زیست‌پذیری سکونتگاههای روستایی بر تاب‌آوری روستاییان در برابر مخاطرات طبیعی نواحی روستایی دهستان مراوه تپه و پالیزان، فصلنامه مدیریت بحران، شماره ششم، صص: ۳۶-۴۸؛
۱۸. صدرموسوی، میرستار و طالب‌زاده، میرحیدر (۱۳۹۲) تعیین و تحلیل سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی شهرستان چالدران، نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۱۷، شماره ۴۴، صص: ۲۳۵-۲۱۵؛
۱۹. ظفری، د.؛ حسینی، ح.؛ حلیجی، ع. و فتحی، ح (۱۳۸۹) رتبه‌بندی توسعه اجتماعی شهرستان‌های استان همدان. مطالعات جامعه‌شناسی، شماره ۲، دوره ۸، صص: ۱۴۱-۱۲۹؛
۲۰. غفاری، غلامرضا و امیدی، رضا (۱۳۸۷)، کیفیت زندگی در برنامه‌های عمرانی و توسعه ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۳۰ و ۳۱، صص: ۳۳-۹؛
۲۱. قنبری، اکرم و افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۳)، بررسی اثرات بهسازی و نوسازی مسکن روستایی در زیست‌پذیرکردن سکونتگاههای روستایی (مورد: دهستان ده‌پیرشمالی خرم‌آباد)، کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه‌ریزی، تهران؛
۲۲. کامران، حسن (۱۳۸۹)، تحلیل کارکرد بازارچه مرزی باجگیران نشریه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، سال ششم، شماره ۱۹ و ۱۸، صص: ۲۵-۷؛
۲۳. کهنه‌پوشی، سیده‌ادی و جلالیان، حمید (۱۳۹۲)، تاثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی (نمونه موردی: بخش خاوومیرآباد-مریوان)، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، صص: ۷۵-۶۲؛
۲۴. منوچهری، سوران (۱۳۹۳) تحلیل عوامل موثر بر گسترش گردشگری روستایی جهت تحقق توسعه پایدار (مطالعه موردی: بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی به راهنمایی دکتر حسین فراهانی، دانشگاه زنجان؛
۲۵. منوچهری، سوران و طیب‌نیا، هادی (۱۳۹۴)، تحلیلی بر پایداری نواحی روستایی در برابر بحران‌های طبیعی و انسانی (مطالعه موردی: بخش خاوومیرآباد مریوان)، فصلنامه مخاطرات محیطی، شماره ۱۶، صص: ۳۷-۲۱؛
26. Anderson, Jock, (2001), Risk Management in Rural Development, RuralStrategy Background Paper7;
27. Faiz, Asif, Sustainable rural roads for livelihoods and livability(2012), Procedia - Social and Behavioral, Sciences 53,pp 1 – 8;
28. Fouracre, p, (2001), transport and sustainable rural livelihoods, rural transport knowledge base, Rural Travel and Transport Program;
29. Giz(2012), Rural Territorial Development ,Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH;
30. Gough, Meghan(2015), Reconciling Livability and Sustainability: Conceptual and Practical Implications for Planning, Journal of Planning Education and Research, Vol. 35(2),pp 145-160;

31. Heinberg, R(2010), What Is Sustainability?, Post Carbon Institute, <http://www.postcarbonreader.com>;
32. Kaag, Mayke (2012), Poverty is Bad: Ways Forward in Livelihood Research, at: repub.eur.nl/pub/22801/01PUB0000001856.pdf;
33. Marp (2012), What Is A "Livable" Community and Why Is It Important? Meeting Older Adults' Mobility Needs 'Transit's Role in Livable Rural Communities ainable Livelihood Approach, at: <http://www.springer.com/1-6267-007-94-978>;
34. VanZerr, Mariah(2011), Recommendations Memo 2 Livability and Quality of Life Indicators, recommendations memo 2 livability and quality of life indicators;
35. Whitzman, Carolyn, Badland, Hannah, Davern, Melanie, Aye, Lu(2013), Liveable, Healthy, Sustainable: What Are the Key Indicators for Melbourne Neighborhoods? Place, Health and Liveability Research Program, Melbourne School of Engineering, Department of Health.